

BISKUP J. J. STROSSMAYER I ISELJENA HRVATSKA

Andrija ŠULJAK, Đakovo

Predmet: Do sada neobjavljena i gotovo nepoznata korespondencija biskupa J. J. Strossmayera s iseljenim američkim Hrvatima, koju je vodio od 1888. do 1902. godine, pokazuje da je biskup među prvima u Hrvatskoj spoznao potrebu povezanosti i skrbi Domovine i Crkve za iseljene Hrvate, a otkriva nam i nepoznatog Strossmayera-izrazito hrvatski nadahnutog i usmjerenog.

Đakovački biskup J. J. Strossmayer (1815.-1905.) poznat je po svojoj bogatij i širokoj djelatnosti. Nazočan je i aktivan na mnogim područjima javnog života Hrvata u drugoj polovici 19. stoljeća: crkvenom, kulturnom, političkom, gospodarskom i karitativnom polju Hrvatske – da i ne spominjemo Katoličku crkvu, Slavenski svijet i Europu.

Na svim tim područjima ostavio je dubok trag i bogato nasljeđe, duhovno i materijalno. Uvijek je gradio temelje budućnosti, i mislim da smijemo reći, uvijek je bio barem za korak ispred svojih suvremenika, i to ne samo na crkvenom i kulturno-mecenatskom, nego i na izrazito nacionalnom polju.

Jedno od gotovo do sada nepoznatih područja njegova djelovanja je i hrvatska dijaspora, napose u obje Amerike. Ovo pitanje još uopće nije istraženo i obrađeno. Kod nas su objavljene, koliko je nama poznato, samo knjige Ivana Čizmića o Hrvatskoj bratskoj zajednici u Sjedinjenim Američkim Državama i Ljubomira Antića o Hrvatima u Južnoj Americi, u kojima se biskup Strossmayer više puta spominje,¹ te nešto radova u znanstvenim publikacijama i dnevnom tisku, koje Čizmić i Antić u svom djelu navode.

Prema Čizmićevoj se literaturi vidi da je na tu temu vrlo malo objavljeno i u Americi. Oslonio sam se zato i ograničio na arhivsku građu, i to samo u Biskupijskom arhivu u Đakovu.² U njemu sam u fondu *Strossmayerova korespondenci-*

¹ I. ČIZMIĆ, *Povijest Hrvatske bratske zajednice*, Golden Marketing, Zagreb, 1994.; LJ. ANTIĆ, *Hrvati u Južnoj Americi*, Stvarnost i Institut za migracije i narodnosti, Zagreb, 1991.

ja našao nešto preko 40 pisama te nešto brzojava američkih Hrvata. No, po sadržaju se pisama vidi da nisu sačuvana sva pisma, da je moralo biti više i pisama i brzojava. U jednom pismu npr. ističe, da mu se već deset godina javljaju i čestitaju imendan. A iz tih deset godina nema ništa sačuvano. Nadalje, sačuvan je tek manji broj biskupovih odgovora, češći su samo nacrti odgovora. Čizmić opet navodi nekoliko Strossmayerovih pisama koji u đakovačkom arhivu nisu sačuvani. Zato će i ovaj rad biti tek djelomičan, ali mislim, da će biti otkriće još «nepoznatog Strossmayera». Doista, još nije sve rečeno o Đakovačkom biskupu!

Sredinom 19. stoljeća počinje zbog društvene i ekonomske krize odlazak naših ljudi u prekoceanske zemlje, napose iz Dalmacije, Primorja i Like, te iz okolice Karlovca. Iseljenici ubrzo osjećaju da ne mogu u tuđem svijetu bez domovine i njezine pomoći, moralne i duhovne, vjerske i kulturne. I zato se počinju obraćati na ljude od javnog, kulturnog i političkog, te crkvenog života u staroj domovini vapijući za potporom.

Prema sačuvanoj arhivskoj građi upravo je biskup Strossmayer, ako ne prvi ono među prvima u Hrvatskoj, koji je uspostavio vezu između domovinske i «iseljene Hrvatske», napose u Sjedinjenim Američkim Državama. Inicijativa je najvjerojatnije došla od iseljenih Hrvata.

Dogodilo se to pod kraj osamdesetih godina 19. stoljeća. Naime, ime đakovačkog biskupa J. J. Strossmayera bilo je poznato u cijeloj Hrvatskoj i Monarhiji, ali i u Europi pa i u Americi, i uopće u novom svijetu. Bilo je to već poslije njegova nastupa na svjetskoj pozornici, na Prvom vatikanskom saboru (1869.-1870.), gdje je bilo biskupa i iz obje Amerike. Oni su na saboru bili vrlo bliskih stavova sa Strossmayerom. Zatim, o njemu je pisao svjetski tisak veličajući ga kao jednog od najuglednijih ljudi suvremenog svijeta.

Poput drugih europskih iseljenika, i naši su ljudi osjetili potrebu da se međusobno povežu, međusobno pomažu, te da nastupaju kao etnička zajednica koja ima domovinu, kulturu i vjeru, da se s domovinom povežu kako bi ih ona podržavala u njihovim duhovnim i nacionalnim potrebama pa i kako bi ih ona preporučivala vlastima u novoj domovini. Našli su se pred teškom stvarnošću doseljenika i počeli doživljavati prva iskustva gubljenja i odnarođivanja naših ljudi, napose mladih naraštaja, rođenih u novom svijetu.³ Drugi europski doseljenici su već bili organizirani, napose slavenski doseljenici: Slovenci, Poljaci, Česi, Slovaci, Ukrajinci i drugi.

² Nije mi bila namjera potpuno obraditi odnos biskupa Strossmayera s hrvatskom dijasporom, nego samo na temelju onoga što postoji u Biskupijskom arhivu u Đakovu. Vjerujem da nešto građe ove tematike ima i u Akademijinom arhivu u Zagrebu, a napose u arhivima američkih Hrvata.

Sa sobom su u novi svijet ponijeli i lik biskupa Strossmayera, mogli bismo čak reći da su oni dokaz biskupove popularnosti u hrvatskom narodu, jer u njemu vide simbol i oca domovine, hrvatske i katoličke, duhovnog pastira i narodnog dobrotvora. Njegovo je ime poznato i poštovano i u slavenskom svijetu s čijim doseljenicima dijele tešku sudbinu iseljeničkog života. On je poznat i američkom svijetu. Sigurno je Strossmayer izabran i kao crkvena osoba, jer je poznato da su vjera i duhovni pastiri bili oni koji su iseljenike uvodili u novo društvo i najviše ih povezivali među sobom i s domovinom.

Na biskupa Strossmayera se obraćaju i mole pomoć, moralnu, vjersku i nacionalnu. U Biskupijskom arhivu u Đakovu sačuvano je oko 40 pisama Hrvata iz Sjedinjenih Američkih Država, uglavnom iz Chicaga, New Orleansa, New Yorka, Pittsburgha, Klewelanda, Steeltona, Alleghenya, San Francisca, te nekoliko iz Buenos Airesa (Argentina), Punta Arenas (Chile) i Aucklanda (Novi Zeland). K tome treba dodati više brzoglasnica za biskupov imendan, ili koji njegov osobni jubilej, koje nisam brojao. Očito je da to nisu sva pisma.⁴

Biskupa Strossmayera imenuju začasnim članom svojih dobrotvornih društava i čitaonica, svojim nacionalnim društvima daju njegovo ime, mole ga da im pomogne naći domaće svećenike koji bi došli iz domovine kao duhovni pastiri k njima u novi svijet, da im ponekad napiše pobudno slovo, blagoslovi nacionalnu zastavu, pošalje koju knjigu, da ih preporuči američkim crkvenim uglednicima, kako bi mogli okupiti i sačuvati što više naših ljudi i hraniti ih bogatstvom hrvatskog duha i kulture, te podržavati ljubav prema svojoj staroj domovini.

Prvo pismo koje je biskup primio nosi datum 29. rujna 1888. godine, a poslao mu ga je Frank Ivichievich iz New Orleansa u Luisiani. Piše mu da je čitao u američkom tisku o njemu, te da među ostalim pišu da ima veliku zbirku knjiga. Moli ga da im koju od njih pošalje, ujedno moli i koju biskupovu sliku. Strossmayer je na poledini ovog pisma napisao: «Nek se ovo sačuva među spisi a dotičniku onoliko mojih slika koliko jih se može nać pošalje. J. J. B.»⁵ U nastavku biskupo-

³ Ivan Čizmić piše: «Različiti su uzroci i motivi upućivali useljenike na međusobnu skrb. Mnogi su od njih zbog nesreća na radu poginuli u američkim tvornicama i rudnicima, a da nitko nakon njihove smrti nije brinuo o njihovim obiteljima. Još su brojniji osakaćeni, nesposobni za daljnji rad, bespomoćni, napušteni i osamljeni. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća u Americi nije bilo odgovarajuće socijalne zaštite, te je problem unesrećenih i osakaćenih bio jedan od osnovnih problema doseljenika. Prepušteni sami sebi, teškom izrabljivanju i stradanju u američkim industrijskim postrojenjima, rudnicima, trgovini i prometu, shvatili su da je jedini izlaz iz tih teških uvjeta života i rada međusobna sloga, uzajamna pomoć, organiziranje vlastitih društava...», I. ČIZMIĆ, *nav. dj.*, str. 7.

⁴ Naime, i Ivan Čizmić u svojoj knjizi objavljenoj o stotoj obljetnici Hrvatske bratske zajednice navodi nekoliko biskupovih pisama čije kopije nisam našao u Biskupijskom arhivu.

⁵ Biskupijski arhiv u Đakovu, *Strossmayerova korespondencija*, (dalje BAĐ-SK), br. 1104/1888.

ve bilješke tajnik je dodao da mu se zbog nemogućnosti slanja knjiga pošalje korizmena poslanica.⁶

U pismu od 19. prosinca 1888. godine iz Buenos Airesa Mato Zamagna, rodom Dubrovčanin, odajući mu najprije priznanje za njegov domovinski rad, piše biskupu svojim hrvatskim jezikom: «Pripoznao sam da bi bilo sasvim potrebno u ovom mjestu stvorenje jednog slavjanskog lista za branjenje našeg jezika, naše narodnosti, i da svijet može poznati za ono što smo mi.»⁷

Zamagna izvještava da bi imao dosta zainteresiranih pretplatnika, ali svi obećavaju pomoć tek kad list izađe. Smatra da bi trebalo kupiti tiskaru koja bi nosila Strossmayerovo ime i kako će ideja biti prihvaćena od svih slavenskih naroda u obje Amerike, jezik bi morao biti hrvatski te španjolski ili talijanski. Izlazio bi tri puta tjedno, trebao bi biti nezavisan, a za to moli biskupa da mu savjetuje politički program.

Na poleđini pisma nema nikakve biskupove bilješke. Vjerujemo da je razlog tome nerealnost autora pisma, koji ima samo velike želje. Nadalje, ovo je jedno od rijetkih pisama napisanih u slavenskom duhu. Gotovo sva su s naglašenim hrvatskim sadržajem. Možda je znakovito što biskup nije odgovorio na ove južnoslavenske i slavenske zamisli Mate Zamagne.

Pismo datirano 27. veljače 1889. godine primio je biskup iz Chicaga u kojem mu uoči imendana čestitaju, zahvaljuju i daju podršku za sve što je učinio i što čini za Hrvatsku i Crkvu. Potpisala ga je Ruža Polić r. pl. Paravić, a iza njezina potpisa slijedi 70 potpisa naših ljudi s oznakom mjesta podrijetla, tako te se vidi da su svi iz Dalmacije, Primorja i s otoka.⁸

Strossmayer im odgovara krasnim riječima: «Vrlo mi je drago i velika mi je utjeha, da Vas ni mora ni gore, ni daljina puta ni raznolikost američkih stanovnika, nije otuđila od drage Vaše domovine, od mučeničke naše Hrvatske...da s njom zajednički plaćete i s njome zajednički radost dielite. I pravo je tako, Vaše srce treba, da je amo na Adriji, na svetom onom – i krvlju preobilno natopljenom – tlu praotaca naših...Jest braćo! Ako bi Hrvatska imala propasti radi podlosti domaće svoje djece, spasite ju Vi iz slobodne Amerike i slijedite u tom primjer

⁶ Biskup Strossmayer je svake godine uoči korizme pisao svoje korizmene poslanice, pastirska pisma upućena svećenicima i vjernicima svoje biskupije, ali one su bile upućene i cijeloj Hrvatskoj pa i Europi, a tematika im je bila vrlo široka, crkvena i nacionalna. Ovdje vidimo da se njima obraća i hrvatskoj dijaspori.

⁷ BAĐ-SK, 19. 12. 1888. Pismo nema broja Urudžbenog zapisnika.

⁸ *Isto*, br. 352/1889.

junačkih sinova nesretne Irske, koji će eto svoju majku prije ili kasnije slobodnu vidjeti...».⁹

Hrvatsko dobrotvorno društvo Strossmayer iz Chicaga i njegov predsjednik Tomo Polić te tajnik kluba Kuzma Frančišković čestitaju imendan i preporučuju se biskupu. Pismo je poslano iz Chicaga, ali je bez datuma.¹⁰

U njemu pišu da je ovaj klub iz Chicaga «koji se već tolikimi sgodami Vašoj preuzvišenosti oglasio» dobio odobrenje vlade države Illinois, te da je od 29. siječnja 1892. prerastao u veliko hrvatsko društvo pod imenom «Hrvatsko dobrotvorno društvo Štrossmajer Lodge Br. I.». Od biskupa moli njegov biskupski blagoslov. Pismo je napisano u Chicagu na službenoj sjednici u nazočnosti 142 člana, 22. veljače 1892., na rođendan G. Washingtona. Potpisali su ga predsjednik Niko Polić i tajnik Vinko Letis. U privitku mu šalju tiskanu pozivnicu za sljedeću sjednicu društva, te prilažu tiskani Ustav i zakon Strossmayer Lodge-a u 18 članaka.¹¹

Biskup im odgovara toplim riječima ističući najprije težak položaj Hrvatske i sebe osobno u njoj, ali vjeruje da samo put križa vodi do pobjede. Hrabri ih da ustraju.

Niko Polić, Juraj Škrivanić i Zdravko Valentin Mužina bili su 1890-ih godina utemeljitelji prvih hrvatskih listova među američkim Hrvatima. Niko Polić i Zdravko Valentin Mužina bili su vrlo aktivni pravaši, ali su se razlikovali u pogledima na budućnost hrvatskih useljenika. Polić je smatrao da se Hrvati moraju što prije amerikanizirati, a Mužina se tome protivio. Zbog toga će i napustiti Chicago i otići među Hrvate u Pensilvaniji, u Pittsbourghu i u Allegheny, te će tamo postati jedan od hrvatskih prvaka.¹²

Moram ovdje upozoriti na činjenicu, da se pravaši obraćaju na biskupa Strossmayera. Nije li to pomalo i rezultat približavanja, koje se rađalo i koje će biti postignuto 1894. godine, narodnjaka Strossmayera i pravaša Starčevića? Ili je to po onom pravilu, kad smo udaljeni od domovine, onda nas ona sve povezuje.

⁹ *Isto.*

¹⁰ *Isto.*

¹¹ *Isto*, br. 424/19.3.1892.

¹² Čizmić kaže za njih trojicu: «Urednik i izdavač lista «Chicago-Sloboda» Nikola Polić te izdavač i urednik lista «Napredak» iz Hobockena Juraj Škrivanić sustavno su tijekom 1893. godine zagovarali osnivanje opće organizacije za Hrvate u Americi. Ali pravi, vatreni zagovornik te ideje bio je Zdravko V. Mužina, bivši zagrebački student rodom iz Hrvatskog primorja, koji je zbog svoje pravaške političke aktivnosti bio izgubio stipendiju u domovini, pa su ga njegovi stranački drugovi iz Hrvatske stranke prava poslali u Chicago da ondje pomogne Nikoli Poliću, također pravašu, u uređivanju lista «Chicago-Sloboda», I. ČIZMIĆ, *nav. dj.*, str. 32.

Hrvati iz Chicaga pod vodstvom pravaša pišu biskupu da su već 10 godina okupljeni u svom Hrvatskom dobrotvornom društvu Strossmayer i da su mu svake godine čestitali njegov imendan, te da mu i ovogodišnji imendan «...premda udaljeni ali u duhu sliedeći svaki i najmanji korak, mile nam Domovine... Želeći da Vas Svevišnji poživi zdrava i čila još mnogaja ljeta» čestitaju i s njime se raduju.¹³

Dne 3. veljače 1893. pišu biskupu i opet Hrvati Chicaga okupljeni u svom hrvatskom društvu, koje sada broji preko 200 članova, i čestitaju mu imendan «...moleći Svevišnjega da nam sačuva Vaše Preuzvišenosti dragocjeni život još na mnogo godina, na slavu Boga, a dobrobit naše mile Hrvatske domovine.» Potpisani su predsjednik Niko Polić i tajnik društva Ivan Jakovčić. Na poleđini pisma stoji napisano:»Zahvaljeno brzojavno.»¹⁴

Tada je biskup 14. studenoga 1893. dobio pismo od možda najzaslužnijeg Hrvata za organiziranje hrvatske sjevernoameričke dijaspore, od Zdravka Valentina Mužine. Čini se da mu ovo nije prvo pismo biskupu Strossmayeru. On, naime, piše: »Čast mi je ovime javiti Vam, da sam odlučio u društvu g. P. V. Rovnianeka, Slovaka, (pokrenuti) novu hrvatsku novinu ovdje u Pittsburghu. Gospodin P. V. Rovnianek jest osoba vrlo poznata; on je vlasnik i urednik glasovite slovačke novine «Amerikansko-Slovenske Noviny...Njegovo je poštenje, značaj i rodoljublje nadaleko poznato i nepokolebivo. Njegovo će mi ime biti barjakom i vodiocem u ovome teškom poduzeću.»

Mužina u nastavku opisuje svoje novine: «Naslov novine biti će «Danica». Glava i naslov novine već je izrađen po jednom znamenitom češko-amerikanskome slikaru u čisto hrvatskom stilu. Program ove novine bit će čisto hrvatski, držat će se strogo programa hrvatske opozicije, donášat će svakojake viesti koli europske toli američke. Ova novina mora postati mostom, koji će spajati američke Hrvate s našom milom domovinom s jedne strane, s druge pako strane našu braću u domovini s ovdašnjom. Cilj novine bit će:1) da podigne naš narod ovdje u Americi do onog stupnja na kojem stoje drugi narodi; 2) da ujedini naš narod rastrešen po ovoj ogromnoj državi u onakvu zajednicu u kakvoj živu druga plemena; 3) da pozornim okom prati iz ove daleke zemlje svaki politički razvitak i korak koli u korist toli protiv našem narodu, da kudi zlo pa s koje strane proizlazilo a da hvali dobro; 4) da u našem narodu uzdrži domorodnu sviest, konačno 5) da promiče po mogućnosti materijalni probitak hrvatskoga naroda ovdje u Americi...Na ovome teškom putu moguće da bi kada naše sile sustale, moguće da bi kada naše pero zaletilo se stramputice, stoga uzimam si

¹³ BAĐ-SK, 424/19.3.1892.

¹⁴ *Isto*, 3. veljače 1893.

slobodu, da umolim Vaše gospodstvo, da bi nas čim više moralno podupiralo, da bi nam više puta poslao kakav članak ili dopis bilo politički bilo poučni; to bi nam služilo vrlo mnogo koli s moralno toli i s materijalnog gledišta... Novina će početi izlaziti 1. siječnja buduće godine. Molimo Vas dakle, da bi izvoljeo već do onda nam štogoder poslati, tako da bi već u prvom broju Vaše štovano ime ugledalo svietlo u ovoj dalekoj zemlji.¹⁵

Vidljivo je, dakle, iz pisma Z. V. Mužine veliko poštovanje i oslanjanje na biskupa. On piše kao da se već vrlo dobro poznaju. Šteta što nema sačuvanog nikakvog Strossmayerovog odgovora, pa ni skice na poleđini pisma. Bilo bi zanimljivo vidjeti je li biskup koji puta štogod u «Danici» napisao. Ovakvu blisku suradnju biskupa Strossmayera s pravašima susrećemo i u korespondenciji s Mihom Pavlinovićem,¹⁶ te napose u korespondenciji s prvim sarajevskim nadbiskupom Josipom Stadlerom.¹⁷

Kao što su bili i ostali doseljenici u Americi organizirani oko svojih svećenika, a napose zajednice slavenskih naroda, i Hrvati su osjetili potrebu i nužnost da imaju svoga svećenika, svoju nacionalnu župu, da tako u stranom i surovom svijetu organizirano i pod vodstvom Crkve čuvaju svoju vjersku i nacionalnu baštinu – da zajednički ostanu i katolici i Hrvati. Moramo znati, da je američko društvo uglavnom bilo anglikanske i protestantske vjeroispovijesti. Tako je ta razlika tada i pomogla da se Hrvati nacionalno i vjerski sačuvaju. Zato se i u ovom pitanju obraćaju na biskupa Strossmayera i mole ga da im pošalje hrvatskog svećenika.

Najviše sačuvanih pisama ima iz 1894. godine. Ponajprije, te je godine američkim Hrvatima došao prvi hrvatskih svećenik, fra. Josip Dobroslav Božić, bosanski franjevac. On je u svojoj provinciji došao u sukob sa svojim redovničkim poglavarima. Koliko se dade razumjeti iz dopisivanja Božićevih redovničkih poglavara s biskupom Strossmayerom, radilo se o Božićevoj tvrdoglavosti, ali i o njegovom «preživom» hrvatskom nacionalnom osjećanju, koje je smetalo austro-mađarskoj vlasti u Bosni. Vidjevši da nema mogućnosti za život u svojoj franjevačkoj zajednici, Božić se obratio biskupu Strossmayeru, da ga primi u svoju biskupiju kao biskupijskog svećenika. Biskup je bio spreman, ali je želio, kako to crkveni propisi zahtijevaju, dobiti dopuštenje njegovih redovničkih poglavara, a htio je i vidjeti je li to zrela odluka pa je stvar zatezao.

¹⁵ Isto, 14. studenoga 1893.

¹⁶ Usp. A. ŠULJAK, *Mihovil Pavlinović i Josip Juraj Strossmayer*, u: N. STANČIĆ (ured.), *Mihovil Pavlinović u politici i književnosti*, Globus, Zagreb, 1990., str. 117-125.

¹⁷ Usp. A. ŠULJAK, *Biskup J. J. Strossmayer i nadbiskup Stadler*, u: *Katolička crkva u Bosni i Hercegovini u XIX i XX stoljeću*, Studia Vrhbosnensia, Sarajevo, 1986., str. 121-136.

Konačno je riješeno dogovorno, da biskup Božića primi za svoga svećenika, ali da Božić pođe američkim Hrvatima u Pittsburgh, «da svoju braću u svetoj vjeri i domovinskoj ljubavi potkrepljujete i podržajete.»¹⁸ Naime, u to vrijeme su se američki Hrvati ponovo obratili na Strossmayera moleći ga da im pošalje hrvatskog svećenika.

O ovom pitanju postoji u arhivu više Božićevih pisama. Zalaganjem biskupa Strossmayera, te razumijevanjem Božićevih redovničkih poglavara upornost fra. Josipa Dobroslava imala je uspjeha. Odobrena mu je sekularizacija, odnosno mogao je napustiti franjevački red, i kao biskupijski svećenik poći ne k Strossmayeru nego američkim Hrvatima. On je prvi hrvatski svećenik među hrvatskim iseljenicima u Americi, a biskup Strossmayer prvi hrvatski biskup koji je osjetio i prepoznao znak vremena, te poslao Hrvatima u dijaspori svećenika, dušobrižnika. Bio je to početak novog i organiziranog života Hrvata u dijaspori i njihove žive povezanosti s domovinom i domovinskom Crkvom.

Iz pisama Z. V. Mužine iz Pittsburgha doznajemo da je Božić na preporuku biskupa Strossmayera ubrzo dobio pristanak američkih crkvenih vlasti i bio imenovan župnikom tamošnjim Hrvatima, a to znači da je počelo stvaranje prve hrvatske župe u Americi. A Mužina to radostan javlja: «Naša vruća želja se je ispunila! Svećenika, i to onoga koga smo si sami želili imademo u našem krugu!... Mi smo ovdašnji Hrvati pripravnici njega uzdržavati i u najkraćem roku sagraditi vlastitu crkvu.»¹⁹

Dolazak hrvatskog svećenika riješio je i jedan drugi problem. Mužina u istom pismu veli:» P. V. (Preuzvišenosti Vašoj!) su donjele poznate naše okolnosti, ali nikada nisam V. P. upozorio na to, koliko nam ovdje pogibelj prijeti od strane ruske crkve, koja na nevjerojatan način hoće ovdje propagirati grk.-ist. vjeru te su narodu skroz i to obećali, da će dobiti hrvatskog pravoslavnog svećenika.»²⁰ Najvjerojatnije bi to bio srpski pravoslavni svećenik, jer su Srbi iseljenici bili jako povezani s Rusima kao pravoslavicima.

21. kolovoza iste godine Mužina ponovno piše Strossmayeru i javlja da je iz Rima stiglo rješenje o sekularizaciji fra. Josipa Dobroslava Božića, te da ga je ondašnji biskup primio u svoju biskupiju, a 20. kolovoza da su Hrvati s dopuštanjem lokalnog biskupa utemeljili hrvatsku župu i odlučili graditi prvu nacionalnu crkvu.

¹⁸ BAĐ-SK, br. 727/1894.

¹⁹ *Isto*, 10. kolovoza 1894.

²⁰ *Isto*.

Nadalje piše: «Što se tiče zagovornika crkve sami još ne znamo koga ćemo. Mi bi htjeli sv. Ćirila i Metoda, dočim dobar dio naroda je za sv. Nikolu. Stoga se obraćam na V. P. poniznom molbom, da nam izvolite kroz mene poslati jednu okružnicu, kojom (ako mi zaslužimo) odobravate naš rad, preporučate za zagovornika (ako se sviđa V. P. sv. Ćirila i Metoda, te nam podjeljujete svoj sveti blagoslov. Ova će nam okružnica doći vrlo dobro i moguće, da će imati kakvog upliva na naš narod».²¹

Tri mjeseca kasnije, 9. studenoga iste godine, Mužina piše iz Pittsburgha: «Odavno sam već morao zahvaliti P. V. za ljubav, koju mi iskazaste, poslavši našem sadašnjem župniku Rev. J. D. Božiću umoljenu svjedodžbu. Ja to naknadno sada činim.»²² Mužina misli na svjedodžbu o životu i vladanju fra. J. D. Božića, koje crkveno pravo propisuje, da ga pitsburški biskup može primiti u svoju biskupiju.

U istom pismu ga obavještava, da se crkva gradi i da će biti uskoro gotova. Posveta će biti 9. prosinca, u nedjelju iza sv. Nikole, koji će po volji naroda biti patron crkve. «Crkvice će biti prilična, u nju može stati do 600 ljudi. Uz nju je župni stan, a do ovoga biti će škola. Sve teče najboljim redom».²³

Zatim ga izvješćuje da su ustrojili «Hrvatsku zajednicu», da broj društava raste. Da su osnovali pjevačko i tamburaško društvo, te da su u Zagrebu već naručili tambure.

S Božićem su Hrvati bili najprije oduševljeni, iako su mu kasnije nalazili više zamjerki. Razočaran je bio posebno Mužina pa je jedno opširno pismo biskupu Strossmayeru posvetio samo tom problemu. Na račun fra Josipa Dobroslava iznosi dosta teške prigovore i svoje razočaranje. No svjestan je da se sada drugo ne može i smatra da ne treba praviti sablazan. Bit će ipak da Božićevi redovnički poglavari u Bosni nisu bili sasvim u krivu.

«Žalibože, on nije onakav, kakvog smo mi trebali. Naš župnik i uopće svećenik u ovoj zemlji mora biti valjan svećenik i izobražen čovjek, mora poznavati točno barem njemački jezik a nastojati čim više, da nauči englezki, kod našeg svećenika sva ova svojstva manjkaju. Neću se ticati u njegov red, ali izobraženost mu manjka... neće da uči englezki jezik, neće da se prilagodi običajima ove zemlje, nego hoće da bude onaj stari od prije...»²⁴

²¹ Isto, 21. kolovoza 1894.

²² Isto, 9. studenog 1894.

²³ Isto. U pismima nema vijesti o posveti nove crkve. No, prema izjavi prof. dr. Stanislava Marijanovića iz Osijeka, koji je u službenoj delegaciji posjetio Pittsburgh, Strossmayer je i kumovao kod blagoslova crkve, a predstavljala ga je slavna umjetnica Milka Trnina.

Mužina piše biskupu da će jedno vrijeme biti tako, ali da će, ne praveći sablazan, oni jednom dobiti dobrog i sposobnog svećenika, kojim će se moći ponositi i koji će ih dostojno predstavljati. I doista nakon nekoliko godina fra Josip D. Božić prešao je u Steelton, gdje je osnovao novu hrvatsku župu.

Pod vodstvom Mužine podignuta je, dakle, i prva hrvatska crkva u dijaspori, u Pittsburghu i posvećena sv. Nikoli, iako je on sam predlagao biskupu, možda da mu ugodí, da bude posvećena sv. Ćirilu i Metodu. U pismima nema nikakvog predlaganja i inzistiranja sa strane biskupa da crkva bude posvećena slavenskim apostolima. Nema traga, je li biskup napisao po želji Mužine kakvo pastirsko pismo, gdje bi preporučio ovu ideju. Je li to bila njegova ideja ili samo Mužinina?

Mužina je, vidjevši rađanje mnogobrojnih hrvatskih društava, odlučio da je došlo vrijeme ustrojiti zajednicu svih ovih društava, ali naišao je i na protivna mišljenja. Mnogi su se bojali da će to biti neostvarivo, jer to teško postižu i drugi slavenski narodi u Americi. No on je bio uporan.²⁵

Upornim zalaganjem uspio je u svojim planovima i vizijama. Naime, dne 2. rujna 1894. održana je Prva konvencija američkih Hrvata u Alleghenyu i na njoj utemeljena «Hrvatska zajednica», a za njezino je službeno glasilo izabran list «Danica».

Čestitke su i pohvale stizale i iz Hrvatske. Čestitke su poslali dr. Ante Starčević, Josip Frank, pojedini listovi... Među prvima, ako ne i prvi, bio je biskup Strossmayer, koji je poslao sljedeću poruku: «Sa velikom radošću srдца moga čuo sam da kanite sve tamošnje Hrvate – koji već posebna društva imaju ili će ih imati – u jednu «Zajednicu» sklopiti, i tako jedni druge izdašnije pomagati, bodriti, braniti, i na plemenita djela buditi. Time ćete najbolje sačuvati ime hrvatsko, a time najsjanije prodići jadnu svoju domovinu Hrvatsku. Bog Vas dragi blagoslovio, a i ja od svega srдца podjeljujem tomu Vašem i Vaše braće namu svoj biskupski blagoslov.»²⁶

Na istoj konvenciji su članovi «Hrvatske narodne zajednice» izabrali i nekoliko uglednih Hrvata u domovini za počasne članove zajednice. Biskup Strossmayer je na čelu te grupe uglednika.²⁷

²⁴ BAĐ-SK, 1894.

²⁵ Ivan Čizmić potvrđuje ovu nesigurnost: »Čini se da su se neke hrvatske novine pobožale zamisli o stvaranju velike bratske zajednice Hrvata. Prigovarali su Mužini da želi ostvariti nešto što je teško ostvariti i u većim slavenskim zajednicama. Međutim Mužina je bio uporan, a svojim je kritičarima preko lista «Danica» odgovorio kako su slovačke i češke zajednice vrlo uspješne i kako nema razloga da to ne postignu i Hrvati.» I. ČIZMIĆ, *nav. dj.*, str. 34.

²⁶ *Isto.*

druš
gojit

bisk
na S

Pitts
dog
kom
sbur
župu

nik
piše
svoj
udru
polu
idej
vašu
otku
svoj
druš
preu
kaku

ni je

²⁷ «
puter
novu
prva
(184
Spin
publ
(183

²⁸ *Ist*

²⁹ *Ist*

³⁰ *Ist*

«Narodna hrvatska zajednica» nije željela biti samo dobrotvorno društvo, ona je od Prve konvencije bila mnogo više. Ona postaje srce i duša, odgojiteljica i čuvarica narodnog života.²⁸

Za geslo svoga rada i usmjerenje svojih aktivnosti uzimaju poznato geslo biskupa Strossmayera: «Prosvjetom k slobodi».²⁹ Geslo je definitivno potvrđeno na Sedmoj konvenciji 1902. godine.

Međutim, nije dugo išlo ovako glatko i složno. Sukob u hrvatskoj župi u Pittsburghu se zaoštrio. To se vidi i u pismima biskupu. Više svjetla u ove događaje daje Čizmić. Prema njemu Mužina je došao u sukob i s novim župnikom. Nastale su dvije stranke, prožupnikova i ona s Mužinom na čelu. Čak je pittsburški biskup intervenirao najtežom crkvenom kaznom i privremeno zatvorio župu.

Stvar je otišla predaleko, te se, da spasi situaciju, umiješao i hrvatski župnik iz Benetta, Franjo Glojznarić. On se obratio i na biskupa Strossmayera. On piše biskupu: Organizirali smo društvo Narodna hrvatska zajednica koja ima svoje odsjeke (lodge) širom Amerike. To je osiguravajuće društvo, a tako su udruženi i ostali katolički narodi u ovoj zemlji po katoličkim pravilima. Na žalost poluinteligentni dotepenci nametnuše našem katoličkom hrvatskom radniku ideje slobodnih zidara. I odatle sve zlo potječe... Molim stoga preuzvišenost vašu za sljedeću moralnu podršku: ako bi ikada na vašu preuzvišenost došla bilo otkuda molba za svećenika, stavite uvjet da takvo društvo ne samo da briše iz svojih pravila svaku točku protiv našoj vjeri, nego da upravo prihvate katolička društvena pravila po primjeru drugih katoličkih naroda u ovoj zemlji... Molim preuzvišenost Vašu... da u tom uznastoji jer ovdje ne mogu od crkvenih vlasti nikakvoj se pomoći nadati.»³⁰

Činjenica je da od ovih događanja među Hrvatima u Americi nema više ni jednog pisma Mužine biskupu Strossmayeru.³¹

²⁷ « U želji da se u hrvatskoj sazna što više o zajednici i njezinu radu, na četvrtoj konvenciji, da se putem zagrebačkog lista «Obzor» tamošnjoj javnosti uputi poruka kako američki Hrvati u svojoj novoj domovini nastoje širiti hrvatsko ime. Istaknuti Hrvati Josip Juraj Strossmayer (1815.-1905.), prvak Stranke prava David Starčević (1840.-1908.), povjesničar i političar Tadija Smičiklas (1843.-1914.), sarajevski biskup Josip Stadler (1843.-1918.), borac za slobodu Istre Vjekoslav Spinčić (1848.-1933.), prvak hrvatskog nacionalnog pokreta Istre Matko Laginja (1852.-1930.), publicist i političar Juraj Biankini (1847.-1928.), prvak Narodne stranke dr. Gajo Bulat (1836.-1900.) proglašeni su počasnim članovima Narodne hrvatske zajednice», *Isto*, str. 44.

²⁸ *Isto*, str. 42.

²⁹ *Isto*.

³⁰ *Isto*, str. 62. Ovo pismo nije sačuvano u BAĐ-SK.

Zanimljivo je da se fra Josip D. Božić javio pismom biskupu Strossmayeru kad je iz domovine stigao u Pittsburgh, i to samo dva puta. Jedno pismo nosi datum 11. rujna 1894., a drugo je bez datuma, samo navodi adresu. U oba pisma moli i požuruje biskupa da pošalje pitsburškom biskupu preporuku za njega da može srediti svoj status. To su posljednja njegova pisma koja su u Biskupijskom arhivu u Đakovu sačuvana.³²

Potpisan samo s «Urednik» na papiru s otisnutom glavom Louis W. Piškulich...»Sloga» and «Zora» iz San Franciscu s nadnevkom 22. prosinca 1894. biše biskupu: «Otcu svih Jugo-Slavena – Preuzvišenom Biskupu Strossmayeru – Mužu istine! Najponiženija Vaša sluga, traži od Vas Sveti Blagoslov».³³ Ovo je jedino pismo u Biskupijskom arhivu koje spominje Jugoslavene. Sačuvano je i nekoliko pisama pisanih u opće slavenskom duhu. Sva su pisma pisana u vrlo izrazitom hrvatskom duhu, spominju samo Hrvatsku i hrvatski narod.

1. svibnja 1895. godine biskup je primio pismo vrlo zanimljivog sadržaja i s neobičnom molbom: «Niže potpisani usuduje se s niženom molbom pred Vašu Preuzvišenost stupiti, i za uvaženje iste najpokornije zamoliti. – Već punih 10 godina tvorim u ovdašnjem velegradu fine, i već nadaleko poznate smotke, te pošto su iste za izvrstne pronađene, to mi je već nekoliko ovdašnji(h) ugledni(h) ličnosti dozvolilo, da ij, tj./:smotke/ po njihovim visokim imenima nazivam. – Otvorivši sada jednu smotku, od najodličnije vrsti, i od izvanredne dobrote, i usudih se pomisliti, da bi(h) se sretnim smatrao, ako bi joj smeo dati ime Vaše Preuzvišenosti «biskup Strossmayer», stoga se usudujem Vašu Preuzvišenost najpokornije zamoliti, da mi u tu svrhu blagohotnu dozvolu podieli, da najodličnijoj smotki, koja se ovdje danas tvori neumrlo ime našega Preuzvišenoga gospodina biskupa dati smijem... The Corniolia Cigar Factory, New York City, F. A. Đušek.»³⁴

Na poledini je samo datum primitka pisma, bez ikakve primjedbe. Nije nam poznato je li dopuštenje poslano i je li F. A. Đušek proizvodio smotke sa Strossmayerovim imenom.

Dne 25. rujna 1895. biskupu piše Niko Polić iz Chicaga i moli da bi biskup za njega isplatio Društvu sv. Jeronima u Zagrebu 100 forinti za Danice od prošle

³¹ Poznato je da je biskup Strossmayer bio najžešći protivnik masona u drugoj polovici 19. stoljeća u Hrvatskoj. O tome piše dobar poznavatelj masonske organizacije u Hrvatskoj Ivan Mužić, koji je napisao kapitalno djelo o masonstvu u Hrvatskoj. Usp. I. MUŽIĆ, *Masonstvo u Hrvata*, Split, 1984, 3. dopunjeno izd., str. 128.

³² BAĐ-SK, br. 1384/1894.

³³ *Isto*, 22. prosinca 1894.

³⁴ *Isto*, 1. svibnja 1895.

godine, te da bi trebao i za ovu godinu 700 Danica pa moli da bi i to kao svoju pomoć Hrvatima u Americi isplatio. Na poledini pisma je napisano rukom A. Voršaka, pomoćnog biskupa i kancelara, da se obratio u Zagreb i zamolio koliki je taj dug. Drugih podataka nema.³⁵

Godine 1896. utemeljili su Hrvati u Steeltonu Prvu hrvatsku čitaonicu, te javljaju biskupu da su ga imenovali počasnim članom. Obavještava ga o tome predsjednik čitaonice Ljubomir Rakovsky: «Preuzvišeni gospodine biskupe! Gore navedena Hrvatska čitaonica u trećoj svojoj skupštini održavanoj dne 23. veljače 1896. oduševljeno kroz odobrenje svih članova uzela si slobodu, da imenuje dva Začasna člano(!) prve Hrvatske čitaonice u Americi našto je i zaključeno s time da se imenuje Vaša preuzvišena osoba, te gospodin Veleci(jenje-ni), Juraj Biankini, kao verni i pouzdani borioci, nezaboravne nam domovine.»³⁶

Koncem iste 1896. godine utemeljila je hrvatska mladež u San Franciscu Hrvatsko dobrotvorno društvo i dala mu biskupovo ime. Javljaju mu to i mole da im dopusti nositi njegovo ime. Pismo je napisao u ime društva predsjednik Anton Pilković: «Hrvatska mladež u San Franciscu, prem udaljeni hiljade milja od svoje mile domovine ustrojiše dne 29oga prosinca 1896. hrvatsku granu velikog R(kt). Katoličkog dobrotvornog društva «Yung Men*s Institute», te mu nadjenuše slavno i svemu hrvatskom narodu omiljeno ime Vaše Preuzvišenosti.»³⁷

Niko Polić 27. veljače 1897. čestita iz Chicaga 83. biskupov rođendan u ime «hrvatskih listovah Chicago i Sloboda koji su drugu Hrvatsku preko oceana stvorili i to takvu kojoj tudjin nezapoveda...»³⁸

Na poledini pisma nema nikakve zabilješke, ni biskupove ni tajnikove. Je li odgovorio na nj? Ne znamo, ali 1. travnja 1899. godine poslana je biskupu gotovo ista obavijest i molba s istim potpisnikom, Antonom Pilcovichem. No sada je ubilježeno na poledini: «Ima se po nalogu preuzv. g. biskupa doslovce u bisk. Glasniku priobćiti i list iz Amerike i odgovor Preuzvišenoga», slijedi tajnikov potpis.³⁹ Ovom pismu je priložen biskupov odgovor, u kojem zahvaljuje na časti, blagoslivlja cijelo društvo i svakog člana. Odgovor je datiran danom 23. travnja 1899., a potpisan je «Josip Juraj Strossmayer, vladika».⁴⁰

³⁵ *Isto*, 25. rujna 1895.

³⁶ *Isto*, 1896.

³⁷ *Isto*, 9. rujna 1897.

³⁸ *Isto*, 27. veljače 1897.

³⁹ Pismo A. Pilcovicha i biskupov odgovor na nj su uistinu objavljeni u: *Glasniku biskupije Bosanske i Srijemske*, 27 (1899.), br. 8, str. 71.

Biskup je ove godine primio i prvo pismo od Hrvata iz Aucklanda sa Novog Zelanda. U njemu javljaju da pokreću hrvatski list «Danica», da bi usčuvali i rasplamsavali svoj hrvatski duh i ljubav prema domovini. Ističu da list pokreću voljom svih. Potpisani su Ivo Pavlinović, Baldo Marušić, Ivo Šegetin te Visko Rusković.⁴¹

15. svibnja 1900. primio je biskup pismo od župnika iz Malog Solina kod Gline. U njemu na dvije i pol stranice sitnog teksta, velikog formata, obrađuje se više stajališta problem iseljavanja u Ameriku, te navodi upravo užasne primjere izrabljivanja za nabavku potrebnih isprava. Nabraja, zatim, štetnost ove pojave za Hrvatsku koja ostaje bez svoga stanovništva. Da bi se uključio u borbu protiv ovog zla napisao je pripovijetku *Ljudi, ne selite u Ameriku!* Misli i predlaže biskupu Strossmayeru da bi trebalo podržati ovakvo pisanje protiv iseljavanja. Na poledini pisma napisano je – «Amerika (Važno)».⁴²

U arhivu su sačuvana i dva pisma čileanskih Hrvata iz Punta Arenas, prvo pisano 25. ožujka 1901., a drugo 6. srpnja iste godine. U prvom mu javljaju da su 16. prosinca 1900. utemeljili svoje Hrvatsko dobrotvorno društvo, koje sada već broji 120 članova, i da su ga 23. veljače 1901. na prvoj redovnoj sjednici društva jednoglasno i uz klicanje svih izabrali za prvog počasnog člana, te ga mole da primi članstvo: «Sada Preuzvišeni, evo nas, da Vas u ime svih članova ovog Društva najmilije zamolimo da se dostojite primiti ovu počast koju Vam nudjamo, u znak štovanja i ljubavi, što svako Hervadsko Srdce, boravilo gdje boravilo goji napram osobi svog velikog Hervadskog Mecene. Naša molba još dalje idje, a to je, da se udostojite, također, poslati nam Vaš sveti Otčinski blagoslov...». Potpisani su Vjekoslav Tadić kao predsjednik, te još četiri člana iz vodstva društva. Na poledini pisma biskupov je tajnik napisao: «Dne 3.V. 1901. Preuzvišeni se vlastoručno liepo zahvalio».⁴³ U drugom pismu se zahvaljuju za njegovo pismo naslovljeno na njihovo društvo, u kojem im javlja da s radošću prihvaća počasno članstvo.

Pismom od 16. srpnja 1901. iz San Francisca, utemeljitelj tamošnjeg Hrvatskog katoličkog društva Strossmayer, Anton Pilcovich obraća se na biskupa molbom da mu pomogne naći u Hrvatskoj svećenika za Hrvate u San Franciscu. Javlja mu da je u vezi s dubrovačkim franjevcima, ali je od njih dobio odgovor da im oni ne mogu poslati svećenika. Pilcovich piše da pozna vrlo dobrog

⁴⁰ BAĐ-SK, br. 462, 23. travnja 1899. Ovo Pilcovichevo pismo je prvo i jedino pisano na pisačem stroju.

⁴¹ *Isto*, 26. lipnja 1899.

⁴² *Isto*, 15. svibnja 1900.

⁴³ *Isto*, br. 463/1901.

franjevca na Pelješcu, o. Hinka Kukuljicu koji ima rođake u San Franciscu i da bi rado došao, no redovnički poglavari ga ne puštaju. Zato moli biskupa Strossmayera bi li on primio o. Hinka u svoju biskupiju, te ga kao svećenika Đakovačke biskupije poslao njima u Ameriku. U nacrtu odgovora biskup izražava spremnost da učini što može.⁴⁴ Nisam našao daljnjih vijesti, je li zamisao uspjela.

6. kolovoza 1901. G.A. Škrivanić, urednik hrvatskog lista «Napredak» moli Strossmayera da za svečani broj lista o 1o. Obljetnici izlaženja napiše nekoliko redaka podrške i ohrabrenja, te im pošalje svoju sliku da je objave, jer bi to bila lijepa podrška američkim Hrvatima. Biskup mu odgovara:» Dobro ste ime odabrali «Napredak». Svi smo za napriedak stvoreni, mi katolički Hrvati znati imamo... To je ono moje, što od mlade mladosti moje dobromu puku našem kazujem i navješćujem: Sve za vjeru i domovinu!»...Bog Vas blagoslovio».⁴⁵

Hrvatsko dobrotvorno društvo Strossmayer iz Chicaga piše 4. ožujka 1902. i čestita biskupu po deseti put imendan uoči blagdana sv. Josipa. Na žalost od pisma je sačuvana samo prva stranica, te se ne vide potpisnici.⁴⁶

Hrvati iz Alleghenya 23. rujna 1902. mole Strossmayera da bude kum njihovoj hrvatskoj zastavi. Potpisnik ovog brzojava je ugledni Petar Pavlinac.⁴⁷ Zastava je među doseljenicima, zapravo među svim Amerikancima, imala mnogo jače značenje nego kod nas u Europi. Zato blagoslov ili kumovanje zastavi ima među našim iseljenicima posebnu čast.⁴⁸

Ovaj brzojav je ujedno posljednji dokaz veze biskupa Strossmayera s Hrvatima u iseljeništvu pohranjen u Biskupijskom arhivu u Đakovu. Strossmayer je već starac blizu 90 godina, te je njegova korespondencija uopće mnogo siromašnija.

Uz ova pisma američkih Hrvata sačuvano je još nekoliko pisama američkih Slovenaca, Čeha i Slovaka, koji se, vjerojatno potaknuti nastupima Hrvata s kojima su dijelili istu sudbinu, također obraćaju na biskupa Strossmayera moleći podršku i ohrabrenje. Oni su se s američkim Hrvatima jako dobro slagali i međusobno pomagali, čak su bili članovi i hrvatskih društava, a Hrvati njihovih. Upada u oči da nema pisama američkih Srba - nisam ih zatajio - uistinu nisam našao ni jedno. Prema I. Čizmiću oni su se radije učlanjivali i družili s ruskim i

⁴⁴ *Isto*, 16. srpnja 1901.

⁴⁵ *Isto*, br. 893, 6. kolovoz 1901.

⁴⁶ *Isto*, 4. ožujka 1902.

⁴⁷ *Isto*, Telegram od 23. rujna 1902.

⁴⁸ Usp. I. ČIZMIĆ, *nav. dj.*, str. 13-14.

ukrajinskim iseljenicima i bili članovi njihovih društava. Možda jedan od razloga trebamo vidjeti u vjerskoj pripadnosti koja je među iseljenicima bila motor-pokretač nacionalnih društava, ali i neslaganje američkih Srba s činjenicom da su ih Hrvati, prožeti jakim pravaškim duhom, smatrali pravoslavnim Hrvatima.⁴⁹ Razlog njihovog ne obraćanja na Strossmayera, jer su to Srbi u Hrvatskoj i iz Srbije često činili, trebamo tražiti i u činjenici što su američki Srbi bili pod jakim utjecajem Pravoslavne crkve, kako srpske tako i ruske, a biskup Strossmayer nije bio dobro viđen u ovim crkvama. Za Srpsku pravoslavnu crkvu je bio «vuk u janječem ruhu».

Ne možemo govoriti o pravoj korespondenciji između biskupa Strossmayera i američkih Hrvata, jer nam nedostaje velik broj pisama, bilo biskupovih iseljenim Hrvatima bilo njihovih biskupu. Ipak, trajna veza od 1888. do 1902. je postojala, a to je 14 godina biskupova života. U svojoj čežnji za starom domovinom iseljeni se Hrvati obraćaju osobi u kojoj vide utjelovljenu domovinu. Oni to i izričito više puta spominju u svojim pismima.

Ono što se očito zapaža u pismima, napose Strossmayerovim, to je njegov čisti hrvatski duh. I nameće nam se pitanje, nije li «standardni» i ideologizirani-jugoslavenizirani Strossmayer, kakvoga nam serviraju Ferdo Šišić i Viktor Novak, te hrvatski povjesničari previše ovisni o njima, tvorevina određene političke ideologije koja je naših dana doživjela slom?⁵⁰

Htjeli smo u ovo vrijeme probudene svijesti i otvorenosti domovine za «iseljenu Hrvatsku» i iseljenih Hrvata prema domovini ukazati na karizmatiku osobu u hrvatskoj povijesti, na osobu biskupa Josipa Jurja Strossmayera. Vjerujemo da nismo bili pretenciozni kad smo na početku rekli, da nam se veliki đakovački biskup otkriva opet u novom svijetlu, kao novi nepoznati Strossmayer.

Sažetak: Biskup J. J. Strossmayer je prema sačuvanoj korespondenciji u Biskupijskom arhivu u Đakovu od 1888. do 1902. godine bio povezan s iseljenim Hrvatima u Sjedinjenim Američkim Državama, a to znači punih 14 godina. U arhivu je sačuvano preko 40 pisama američkih Hrvata biskupu te njegovih odgovo-

⁴⁹ Isto, str. 45.

⁵⁰ Upozorio bih na V. KOŠČAK, J.J. *Strossmayer/F. Rački politički spisi*, Znanje, Zagreb, 1971. V. Koščak se kao jedan od rijetkih naših povjesničara nije dao zvesti ideologiziranom i politiziranom prikazu Strossmayera, te naglašeno ističe biskupovo hrvatstvo. Isto bih tako upozorio na doktorsku disertaciju američkog Hrvata Williama Brooksa Tomljanovicha, koju je u skraćenom obliku pripremio za Podlistak zagrebačkog dnevnika Vjesnik u 13 nastavaka Tomislav Butorac pod naslovom *Biskup Josip Juraj Strossmayer: Nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj*, i to kao najavu za objavljivanje disertacije (usp. *Vjesnik*, Podlistak, od 10. do 24. studenog 2000.). Disertacija je objavljena: William Brooks TOMLJANOVICH, *Biskup Josip Juraj Strossmayer: nacionalizam i moderni katolicizam u Hrvatskoj*, HAZU – Dom i svijet, Zagreb, 2001.

ra ili nacрта odgovora njima. Sačuvano je i nekoliko pisama Hrvatima u Čileu, Argentini i na Novom Zelandu. Na žalost, nisu sačuvana sva pisma. Iz pisama se vidi da je biskup Strossmayer među prvima u Hrvatskoj osjetio potrebu skrbiti za iseljene Hrvate. On im šalje i prvog hrvatskog svećenika te tako omogućuje njihovo organiziranje na nacionalnim i vjerskim temeljima, a to je bilo jedino moguće i kod drugih europskih iseljenika. Kumuje prvoj hrvatskoj crkvi, njegovim imenom se nazivaju kulturno-prosvjetna društva, blagoslivlja im nacionalne zastave. Iz pisama se očituje biskupovo naglašeno hrvatstvo te nam korespondencija otkriva novog i nepoznatog Strossmayera.